

Mednarodni kongres o pastoralni Romov – CCIT Narodni inštitut za pastoralo Ciganov (NIPC) in položaj Romov na Portugalskem

1. Splošni podatki

Romi so na Portugalskem prisotni od 16. stoletja; v letu 1826 so postali portugalski državljani. Po znanih podatkih jih na Portugalskem živi okrog 50.000. Uradna statistika o njih ne obstaja, saj portugalska ustava prepoveduje etnično diskriminacijo v smislu štetja članov etničnih skupin.

2. Prebivališče

V zvezi z vprašanjem prebivališča, ki je prvi člen v verigi začaranega kroga, kjer so Romi izključeni (bivališče – izobraževanje – zaposlitev), so pred dvema desetletjema sprejeli politične ukrepe: Načrte odstranitve barakarskih naselij in posebne načrte preselitve (PER). Na podlagi PER je bilo mnogo Romov preseljenih; to je privedlo do tega, da je Inštitut za pastoralo Romov leta 2000 razvil projekt dostojanstvo za tiste Rome, ki so živeli v barakarskih naseljih. Te projekte je vlada širila po občinah, vendar so finančni ukrepi EU in centralne vlade takšno politiko brezobzirno ustavili. Nekaj občin in drugih bližnjih administrativnih enot je z Romi na njihovem ozemlju ravnalo nečloveško in sovražno. To je v nasprotju s portugalsko ustavo in zakoni EU, a kaznovan ni bil nihče.

7. novembra 2011 je Portugalsko obiskal Evropski odbor za socialne pravice pri *Svetu Evrope* zaradi kršenja Evropske socialne karte, kar je razvidno iz poročila v členu E (brez diskriminacije), v členu 31#1 (dostojno prebivališče), v členu 16 (družinska pravica do socialne, pravne in ekonomske zaščite) in v členu 30 (pravica do zaščite proti revščini in socialni izključenosti). Poročilo o kršenju pravic na Portugalskem je ugotovilo Evropsko združenje za pravice Romov (ERRC) 29. aprila 2012, izhajajoč iz dejstva, da ima 16 romskih skupnosti nerešene stanovanjske probleme, ker je država do njih brezobzirna.

Vprašanje prebivališča je prvi predlog narodne strategije, kako integrirati romske skupnosti, ki ga je portugalska vlada na zahtevo EU poslala Evropskemu parlamentu. Predlog je pripravil Narodni inštitut za pastoralo Romov že od začetka delovanja.

3. Izobraževanje

Na področju izobraževanja so Romi absolutno zaščiteni, saj neprilagoditev šolskih sistemov romski kulturi omogoča, da šol ne obiskujejo; to pa povzroča velik odstotek nepismenosti med Romi, veliko število neizobraženih, zlasti starejših, prezgodnje opuščanje šolanja, zlasti mladih deklet... Leta 2007 je Ministrstvo za šolstvo organiziralo srečanje v zvezi s Projektom dobrih praks za vključitev romskih otrok, ki v okviru *Sveta Evrope* pod geslom *Vsi drugačni, vsi enaki* vključuje podeželje. V osmih primerih so šole, ki so vrata odprle romski kulturi, dosegle velik uspeh. V drugih šolah je prisotna bodisi diskriminacija bodisi ravnodušnost do romskih otrok in njihove kulture. Republiška skupščina je sprejela zakon, ki spodbuja delo

socialno-kulturnih posrednikov (mediatorjev). Ministrstvo tega zakona nikoli ni predpisalo in nikoli ni stopil v veljavo. Od velikih prizadevanj za oblikovanje večjega števila romskih šolskih mediatorjev, ko so nastale različne institucije, med njimi tudi škofijsko tajništvo za pastoralo Romov v Lizboni, je ostalo manjše število mediatorjev, kajti njihova profesionalna kariera nikoli ni bila opredeljena. Mediatorji so bili pomembni predvsem pri zagotavljanju izobraževanja mladih Rominj, bodočih mater, od katerih je marsikaj odvisno – od posredovanja do ohranjanja kulture. Mediatorji so razvijali dialog med kulturo Romov in kulturo večine.

4. Zaposlitev

Zaposlitev je odvisna od izobraževanja, kraja bivanja, življenjskih razmer in kulture, nasprotovanj, od tega ali se kandidate obravnava nediskriminatorno in tudi od ekonomskega stanja države. Romi se v primerih, ko gre za zaposlovanje, znajdejo v velikih težavah. Njihove težave so se še poglobile po tistem, ko so njihovi tradicionalni poklici izgubili družbeno vlogo, na primer mešetarjenje s konji, obrt, zlasti prodaja izdelkov med potovanjem, bodisi zaradi ekonomskih razlogov (konkurenca kitajskih izdelkov, veletrgovine na velikih površinah, ekonomske krize) bodisi zaradi nacionalne, regionalne ali lokalne zakonodaje.

Zaposlitev je tretji dejavnik narodne strategije za vključevanje romskih skupnosti: predvideva pomemben razvoj dialoga s romsko skupnostjo. Na centrih za zaposlovanje so na voljo romski mediatorji oziroma poznavalci romske kulture. Razvijajo programe, ki so prilagojeni nižji izobrazbeni strukturi romskega prebivalstva.

5. Zdravstvo

Zdravstvo za Rome je na Portugalskem problematično na različnih nivojih:

- pretirana uporaba urgentne pomoči, uporaba strokovnih centrov pomoči ali posluževanje telefonske linije *Zdravje 24* (dežurna služba prve pomoči);
- preventiva, zlasti za nosečnice in rizično bolne ter
- pogojenost s kulturnimi običaji: bolnika v bolnišnico spremlja cela družina z namenom, da bi čutil njeno podporo in bi ne bil sam v svojem trpljenju.

V dveh bolnišnicah (Beja in D. Estefânia iz Lizbone) so k sodelovanju povabili romske mediatorje, ki urejajo prihode pacientov in njihove sprejeme v bolnišnico. Romske mediatorje za to službo pripravijo v škofijskem tajništvu za pastoralo Romov v Lizboni. Rezultati so zelo pozitivni. Romski mediatorji so v bolnišničnem okolju s strani strokovnega osebja kot tudi s strani pacientov dobro sprejeti; gre za medsebojno razumevanje, skrbnost, požrtvovalnost in zavzetost za bolnišnično oskrbo, pa naj gre za otroke ali odrasle.

6. Združenja in zveza

Življenje Romov v smislu povezovanja se je na Portugalskem začelo kasneje kot v drugih državah, zlasti v sosednji Španiji. Narodni inštitut za pastoralo Romov si prizadeva za evangelizacijo Romov (Projekt PAROLE) in za njihov razvoj. Sodeloval je pri nastanku petih romskih združenj, od katerih je eno žensko, in pri nastanku portugalske zveze Calhim... Tovrstna združenja in zveza prispevajo k boljši komunikaciji med romsko in neromsko populacijo, k spreminjanju stereotipov o Romih; v dokumentih EU je v ospredju prav to, posledično pa obstoj združenj Romom zagotavlja finančno pomoč, pridobivanje sredstev.

7. Romska pastorala

Narodni inštitut za pastoralo Romov je bil ustanovljen pred 40. leti; iz njega se je razvila lizbonska škofijska služba, ki danes za Rome in druge prebivalce v veliki Lizboni združuje sedem pedagoških in socialnih centrov. Poleg škofijskega tajništva v Lizboni so škofijska tajništva za pastoralo Romov prisotna še v osmih od dvajsetih škofij na Portugalskem. Pastoralno delo za Rome priznavajo in spoštujejo tako Romi kot tudi predstavniki drugih narodnostnih skupin prebivalstva.

Čeprav se je hvalevredno delo razvijalo 40 let, krščansko evangeljsko sporočilo ni prodrlo v osrčja romskih skupnosti; velika večina se je včlanila v gibanja različnih sekt, zlasti v Filadelfijsko Cerkev. To dejstvo kaže na pomanjkljivost romske pastorale na Portugalskem.

Po nedavnem preoblikovanju škofijske komisije, od katere je odvisen Narodni inštitut za pastoralo Romov, na Portugalskem stopajo v novo obdobje romske pastorale. V krajevnih Cerkvah oz. škofijah želijo pozornost nameniti večji občutljivosti, ki bo na romske skupnosti gledala kot na občestva, vredna pastoralne skrbi in manj kot na občestva, ki potrebujejo socialno ali karitativno pomoč, in še manj pa kot na nezaželena in problematična.

8. Sklep

Za položaj Romov na Portugalskem ne moremo reči, da je dober. Ne moremo govoriti o trpljenju, ki bi ga povzročal grobi rasizem drugih držav; tamkajšnja romska populacija ne more preseči izključenosti iz družbe, kakor tudi ne iz Katoliške Cerkve. Romi živijo v nekakšni borbi za preživetje, kršene so jim socialne pravice, dnevno so žrtve običajno tihe diskriminacije, na različnih področjih življenja so pogosto zavrnjeni: glede prebivališč, izobraževanja, zaposlitve, v župnijah; številne družine in skupnosti postajajo revne med najbolj revnimi v portugalski družbi.

Potrebno je izpostaviti tudi pozitivna dejstva:

- Cerkev pogumno brani pravice Romov in je pozorna do njihovih potreb.
- Današnja komunikacija ne izključuje Romov, marveč v njihovi kulturi, običajih in navadah odkriva tisto, kar je dobro.
- Preselitve stotine romskih družin so omogočile prvi korak proti socialni izključenosti.
- Pozitiven razvoj šolanja: sodobne generacije so manj nepismene, vedno več je Romov in Rominj, ki opravljajo običajne poklice.
- Vlada je v dvajsetih občinah potrdila romske mediatorje. Gre za uspeh v evropskem merilu, saj se z njimi zmanjšuje izolacija Romov v družbi.
- Vse institucije, cerkvene in državne, ustanovljene zaradi Romov in zanje, priznavajo, da romsko ljudstvo predstavlja velik socialni izziv, pred katerim si ne smemo zatiskati oči.

Obstaja upanje, da bo ves trud za pastoralo Romov obrodil sad za doseg njihovih pravic, tako posameznikov kot družin in skupnosti.

Besedilo je prevedel Marjan Lampret.